

például Székely István Krakkóban kinyomtatott magyar nyelvű *Calendarium*-a, melynek két oldala látható a *Függelékben*. Székely István gyermekeknek szánta ezt a művét, hogy ők is „értsék a csíziót”, memorizálhassák az ünnepeket. Hasonló kuriózum. Oeffner Joseff urnak *Az Himlőnek a Juhokban való bé-oltásáról írt oktatása* című könyve is, melynek néhány részlete ugyancsak fellelhető a *Függelékben*.

Kívánom, hogy minden érdeklődő örömmel forgassa ezt a könyvet, és ismerjen meg egy gazdag világot. Mint akinek *kicsiny dolgokat nagyon mutató íveg* segíti a látását. (Rálovich Béla: *Adatok a mikrobiológiával kapcsolatos ismeretek oktatás- és kutatástörténetéhez II. Bp.: Magyar Mikrobiológiai Társaság, 2014*)

Minárovits János

az MTA doktora,

a Magyar Mikrobiológiai Társaság alelnöke

Életkörülmények eltérő adottságú térségekben

I. Egy tudomány fejlődését az eredmények folyamatos megjelenése is érzékelteti. A magyar regionális tudomány rendszeres publikációs gyakorlata e tudományágazat életképességének bizonyítéka. Különösen azoknak a munkáknak kell örülni, amelyek új jelenségeket és folyamatokat tárnak fel, új irányokat jelölnek meg a regionális kutatásban, csoportos multi- és interdiszciplináris kutatások nyomán születnek, és szép számú tehetséges, fiatal kutató közreműködésével készülnek. Fontos minőségi mérce az is, hogy az eredményeket létrehozó kutatások átfogó koncepción alapuljanak, a kutatási részterületek és a közreműködő kutatók között hatékony együttműködés legyen. Ehhez karizmatikus kutatásvezetőre és – könyv esetében – szerkesztőre van szükség.

E könyv tárgya a regionális tudomány alapkérdése: milyen tartós folyamatok formálják a társadalom területi egyenlőtlenségeit. E kérdésre – többek között – azért kell helyes választ adni, mert a területi egyenlőtlenségek politikai feszültségeket keltenek, kedvezőtlen népesedési folyamatokat indítanak el, és tartanak fenn hosszú ideig. Az

egyenlőtlenségek mérséklése kiemelten fontos s jelentősen finanszírozott cél nemcsak az Európai Unióban, hanem a világ államainak többségében is. Ám a beavatkozások akkor lehetnek eredményesek, ha hatásaik hosszú távon érvényesülnek, s nem a tüneteket, hanem a hosszú távú folyamatokat próbálják befolyásolni. A folyamatok és az azokra ható tényezők rendkívül sokrétűek, gazdasági, települési, környezeti, társadalmi elemek vannak. Ezek feltárása, leírása, vizsgálata, a területpolitikai beavatkozások előkészítése a regionális tudomány feladata.

Az elmúlt évtizedben kezdődött válság fontos következménye lett új paradigmák koncepcionális kimunkálása a társadalmi fejlődés minden elemében. Változnak az európai területi fejlődés hajtóerői, módosulásra van szükség a regionális politika irányában, a területi szintek funkcióiban, a munkamegosztás jellegében. A sok évtizedes hagyományos területfejlesztési rutin már nem elég ahhoz, hogy a merőben megváltozott globalizált gazdaság következményeit a regionális fejlődés szolgálatába állítsa. A korábban bevált vizsgálati s alkalmazási eljárások nem egyszerűen azért eredménytelenek, mert rosszul alkalmazzuk azokat, hanem azért is, mert nem napjaink jellemző területi-társadalmi folyamatokat igyekszünk befolyásolni, az eszközök

ugyanis a korábbi fejlődési adottságokhoz alkalmazkodtak. Fontos alap kutatási feladat a gazdaság és a társadalom térbeli fejlődése új modelljeinek felvázolása. Ezekben a modellekben a gazdasági reálfolyamatokon kívül a népesség életminőségének számos szempontját, a társadalmi tőkét, a kormányzást stb. is figyelembe kell venni.

Az új regionális fejlődési és politikai paradigma tudományos megalapozásának már jócskán vannak nyomai a nemzetközi publikációkban, a regionális tudományi társaságok konferenciaelőadásiban. A tudomány már a jövőbe tekint. A döntéshozók körében ugyanis még általános az a nézet, hogy a gazdasági tevékenység növekedése a szegénység és a munkanélküliség ellenszere, valamint a társadalmi jólét egyetlen mérőeszköze a GDP. Ám az utóbbi években egyre több nemzetközi és magyar kezdeményezés történt a GDP-t kiegészítő társadalmi és környezeti mutatók kidolgozására, illetve alkalmazására. Ezek nagy része makroszintű vizsgálat volt, országos mutatókra és összehasonlításokra épült.

II. A Szirmai Viktória irányította kutatás az első Magyarországon, amely a társadalmi jólét területi jellegzetességeit vizsgálja nagyvárosi térségekben és elmaradott területeken. A területi statisztikai információs adatbázison és nagy reprezentációjú (ötezer és 1,6 ezer fős minták) szociológiai felméréseken nyugvó kutatás a területi egyenlőtlenségek és a versenyképesség számos összefüggésére mutat rá. A jóléti tényezőcsoportok (gazdaság, kultúra, közlekedés, urbanizáció, oktatás és kutatás, környezet és természeti erőforrások, munkaerőpiac, biztonság, civil beágyazottság stb.) közül szinte valamennyi megjelenik a kötetben. E könyv tanulmányai a Stiglitz-bizottság jelentésében foglalt nyolc tényező helyzetét vizsgálják. A jóléti problémák ala-

pos feltárása előtt a témakör hazai és nemzetközi elméleti és módszertani irodalmáról kapunk átfogó ismertetést.

A jóléti vizsgálatok módszertanának kidolgozásában, eredményeinek publikálásában nemzetközi szervezetek is élen jártak. Az OECD több mint tíz éve jelentet meg jóléti statisztikákat a tagállamokra, az utóbbi időben szubnacionális régiókra is, kilenc komponens alapján. A kelet-közép-európai OECD-tagállamok régióinak pozíciói kedvezőtlenek, két tényező kivételével a rangsor alsó harmadában helyezkednek el. A népesség képzettségét reprezentáló középiskolai végzettséggel rendelkezők arányát tekintve a tízes skálán a 8 cseh régió közül 7, a négy szlovák régió közül három 10 pontot ér el. A magyar régiók 8,4 és 9,7, a lengyel régiók 9,2 és 10 pont között szóródnak. A második legerősebb tényezőcsoport a biztonság, e kategóriában a kelet-európai átlag 8–9 értéket mutat. A legkedvezőtlenebbek a jövedelmi, a lakás- és egészségügyi, a környezeti és a civil elkötelezettség (választási részvétel) adatai.

Az új kötet fontos jellemzője és erénye, hogy a területi egyenlőtlenségek állapotának elemzésében az összehasonlító módszert alkalmazzák a szerzők, egy 2005-ben végzett nagyvárosi versenyképességi vizsgálat eredményeit vetik össze a 2010-es évek elejének (2011, 2014) adataival. A komparatív elemzésekből levont egyik következtetés: a budapesti és a vidéki várostérségek között a különbség jelentős és az utóbbi években növekszik. Ez a megállapítás egyébként a városhierarchia csúcsán lévő városokról korábban készített értékelések következtetéseivel is egybeesik: a magyar és az európai fővárosok között a funkciók intenzitását és területi hatóköréit tekintve kisebb a különbség, mint a hazai és a külföldi régióközpontok között.

A másik tanulság: a gazdasági és területi koncentráció erősödik (ennek egyik megnyilvánulása az, hogy a magyarországi ingázók 1960-ban a foglalkoztatottak 13%-át, 1990-ben 25%-át, 2011-ben pedig 35%-át tették ki). Ezzel párhuzamosan felerősödött a szuburbanizáció, magas presztízsű elővárosok jöttek létre, a városkörnyéki társadalom átalakult.

Harmadszor: a nagyvárosi térségek belső egyenlőtlenségei mérséklődtek, a különösen az elmaradott, hátrányos helyzetű térségekkel fennálló különbségeik viszont megnöttek.

S negyedszer: a nagyvárosi térségekben is érezhetőek a 2008. évi válság következményei, egyetlen térség – a fővárosit kivéve – trendje sem egyenes vonalú, mozdulatlan és visszaesés regisztrálható. Mindezek rontják a globális versenyekben való részvétel esélyeit.

E megállapítások gazdag tényanyagon nyugszanak, szemléletes illusztrációk teszik közérthetőbbé a kutatói feldolgozást. A kötet sok érdekes módszertani-feldolgozási megoldást kínál, más társadalomtudományok is meríthetnek ötleteket a gazdag választékból.

A kötet alapkoncepciójának logikája, már-mint a területi folyamatok társadalmi meghatározottságának előtérbe kerülése, a jólét regionális különbségeit befolyásoló okok feltárása elősegítheti a közpolitikák tervezését, a megvalósítás nyomán követését, az erőforrások célzott és hatékony felhasználását. Az új magyar regionális fejlesztési paradigma tudományos eszköztárában fontos helyet kell kapnia a kötet következtetéseinek. Az eredményeket tehát minél szélesebb körben célszerű megismertetni.

III. Nem szabad megfeleledkeznünk ennek az értékes műnek a létrejöttét szolgáló összehangolt tudományos szervezési tevékenységről sem. Az alkotó tudományos közösségnek szervezeti háttérrel nyújtó Kodolányi János

Főiskola, egyetemek és akadémiai kutatóintézetek tartalmas együttműködése kellett a munka megszületéséhez. Ez a kooperáció is azt mutatja, hogy a közös munkához nem merev szervezeti keretekre, centralizált adminisztrációra, hanem kölcsönös tudományos érdeklődésre, közös célokra és jelentősebb finanszírozási forrásokra van szükség. A kutatások pénzügyi forrásait a Társadalmi Megújulás Operatív Program szolgáltatta.

Az igényes tartalom elegáns, esztétikusan tipografált formában jelenik meg. Az igényes kivitelezés Gönczö Virág és Juhász Tamás (Vividesign) munkája. A vizuális kidolgozás megkönnyíti az olvasó tájékozódását is.

A magyar kötettel egy időben jelent meg a fontosabb tanulmányokat tartalmazó angol nyelvű változat, közel 200 oldalas terjedelemben. Az angol kiadás érdeme, hogy a kutatás legfontosabb eredményeit foglalja össze a nemzetközi szakmai közvélemény számára.

Elismeréssel kell szólni Szirmai Viktória következetesen koncepcionális irányító munkájáról, kutatói teljesítményéről és tudományos szervezési hozzájárulásáról is. A tudós regionális kutató e munkája az utóbbi évtizedben zajlott átfogó vizsgálatok szerves folytatásának a terméke. A megjelent feltucat kötet szerzőinek többsége azonos körből rekrutálódott. E jobbára fiatal kutatók alkotta szakmai közösség számos olyan ismertető jeggyel rendelkezik ma már, amelyek alapján egyértelműen tudományos műhelynek tekinthetjük azt. Kíváncsian várjuk a Szirmai-műhely újabb eredményeit! (Szirmai Viktória szerk.: *A területi egyenlőtlenségektől a társadalmi jól-lét felé. Székesfehérvár: Kodolányi Főiskola, 2015. 480 p.*)

Horváth Gyula
tudományos tanácsadó

MTA Közgazdaság- és Regionális Tudományi
Kutatóközpont Regionális Kutatások Intézete, Pécs